

KAPITTEL 4

Svartmaling av gutter og sykelligjøring av jenter

Mira Aaboen Sletten

Nova, OsloMet – storbyuniversitetet

Monika Grønli Rosten

NOVA, OsloMet – storbyuniversitetet

Kristoffer Chelsom Vogt

Universitet i Bergen

Abstract: This chapter explores gendered narratives about young people. We argue that – in recent decades – two clearly gendered problem representations have come to dominate the academic and public debate about youth: “pathologisation of girls” and “negative representations of boys”. For boys the narratives revolve around society’s problems with them. Regarding girls the focus is more on various ways in which societal pressures concerning self-expression and individual performance affect them negatively. In other words, the popular story about pressure and stress among girls today contains an undertone of “poor them”, whereas corresponding representations regarding boys often include a “poor us” assumption. Based on recent research, we discuss the basis for these narratives, how they are expressed, and the role research plays in their emergence and in nuancing the predominant problem representations. Moreover, we demonstrate how such gendered stories about blame and victimization appear in extreme versions when it comes to young Norwegians with minority backgrounds. We discuss how these gendered problem narratives may affect youth policy, views of youth, and not least the young people themselves. What happens when problems that concern a relatively small number of young Norwegians come to dominate narratives about all boys and girls?

Keywords: gender, youth problems, narratives, minority background

Introduksjon

Forskning om ungdom handler ofte om problemer og om tiltak for å forebygge disse. De siste tiårene har samfunnsforskere blitt særlig opptatt av at vår forståelse av hva som er et samfunnsproblem, utvikler seg og endrer seg over tid. Samtidig vil det som til enhver tid får status som et samfunnsproblem – i politikk, i forskning og i dagligtale – bidra til våre fortolkninger av egne og andres handlinger. Dette bygger på en sentral innsikt i samfunnsvitenskapen om at måten hver og en av oss ser verden på, er skapt i fellesskap og i dialog med den samtiden vi lever i.

I den tidlige ungdomsforskningen ble ungdommers problemer i stor grad forstått som ensbetydende med gutters problemer. De siste tiårene har omtalen av ungdom – i forskning, politikk og dagligtale – blitt mer kjønnsdelt. To problemfortellinger har fått særlig stort gjennomslag. Den ene kan kalles *svartmaling av gutter* (jf. Vogt, 2018a). Den kan spores tilbake til diskusjoner som har pågått siden 1990-tallet, om at jenter har taklet moderniteten bedre enn gutter (Pedersen, 1996, s. 80). Bakgrunnen er blant annet at gutter i snitt får dårligere karakterer i skolen og oftere faller fra i videregående, mens jenter ikke bare tar mer utdanning, men dominerer på de mest prestisjefylte utdanningene (NOU 2019a). Den andre fortellingen kan kalles *sykeliggjøring av jenter*. Her tegnes et bilde av ambisiøse jenter som lykkes i mye, men som i stor grad blir presset til det og møter uoppnåelige idealer – til kropp og utseende, skole og utdanning, idrett, venner og fritidsaktiviteter. Derfor sliter de med å håndtere det totale trykket av prestasjonskrav. Jentene fremstilles som vinnere, men «seieren» kommer ikke uten omkostninger. Disse problemfortellingene fremtrer i spisset variant når det gjelder minoritetsnorsk ungdom. På den ene siden har vi en problemfortelling om minoritetsguttene som faller fra i skolen og roter seg inn i rus og kriminalitet, en fortelling som gjerne forklares med fattigdom, urban gatekultur og erfaringer med stigmatisering og rasisme (Sandberg & Pedersen, 2006.) På den andre siden har vi en problemfortelling om patriarkalsk sosial kontroll og undertrykking av jenter i minoritetsmiljøer (Smette et al., 2021), som en slags

ekstremvariant av fortellingen om press og prestasjonsjag blant jenter generelt.

Problemfortellingene vi har presentert ovenfor, kjennetegnes av at de har blomstret på 2000-tallet, at de er tydelig kjønnet, og at forskning har bidratt til deres framvekst. Men de er langt fra de eneste fortellingene om jenters og gutters vei inn i voksenlivet. Dette er heller ikke fortellinger som står uimotsagt, og vi har selv bidratt til å nyansere dem i egen forskning (Rosten & Smette 2021; Rosten, 2017; Sletten 2015; Bakken et al., 2018; Vogt, 2018a). Det er likevel disse bekymringsfortellingene vi oppfatter som mest fremtredende i norsk politisk og offentlig debatt. I dette kapittelet vil vi forsøke å beskrive bakgrunnen for dem. Hva tas for gitt, hvilke antagelser ligger bak, og hvilken rolle spiller forskningen? Vi er også opptatt av disse fortellingenes mulige virkninger, både for samfunnet i stort og for de ungdommene det gjelder.

Problemfortellinger som samfunnsvitenskapelig objekt

Til daglig tenker de fleste av oss gjerne på problemer som en type objektive sannheter som vi er enige om at bør løses. I et slikt perspektiv vil politikk og forskning dreie seg å om finne den beste løsningen på et problem. Når problemfortellinger gjøres til gjenstand for samfunnsvitenskapelig undersøkelse, handler det derimot ikke lenger om å finne løsningen på problemet, men om selve problematiseringen. Dette innebærer å studere hvordan et problem oppstår i vår felles bevissthet, og å avdekke hvilke grunnleggende antagelser som ligger bak. Tanken er at det bak problemforståelser som tas for gitt, ligger et bestemt sett av verdier og førforståelser – i tillegg til politikk, strategier og interesser.

I vår analyse av problemfortellinger om gutter og jenter baserer vi oss på Carol Bacchis (2006) «what is the problem represented to be»-tilnærming. Bacchi (2012) tar utgangspunkt i offentlige dokumenter for å identifisere problemfortellinger. Inspirert blant annet av Michel Foucault (1970) inviterer hun til å analysere hvordan og hvorfor noen fenomener får status som problemer i offentlig debatt og politikktutforming.

Analyse av problemfortellinger handler om hvordan de kommer til uttrykk og antar ulike former, og ikke minst om hva de gjør med politikk, forskning og hverdagsliv. Ifølge Bacchi (2012, s. 4) er det, gjennom kritisk gransking av ulike politiske løsningsforslag, mulig å jobbe seg bakover for å utlede hvilken problemforståelse som ligger bak forslaget, hvordan denne har oppstått, og hvilke effekter den har. Metoden hennes består av å stille spørsmål om hvilke antagelser en gitt problemformulering bygger på, hva som blir usagt, og hvilke konsekvenser den har. Bacchi er også opptatt av å studere hvordan spesifikke representasjoner av problemet blir muliggjort og forsvart, og av hvordan slike prosesser stenger for alternative forståelser.

Problemfortellinger, slik begrepet brukes av Bacchi, er aldri bare tanker og idéer, men noe som kommer til syne i ulike former for praksis: i det som blir sagt og gjort, i de tiltakene som iverksettes, og i de begrunnelsene som gis for disse. Vi er inspirert av Bacchi (2012, s. 6) når vi diskuterer hvordan forskning kan spille en rolle i å «skape» problemer, ved at de bidrar til å produsere akseptert kunnskap.

En annen forsker som har engasjert seg i måten sosiale problemer konstrueres på, er Donileen R. Loseke (2001, 2003). Hun vektlegger at det i fortellingen om ethvert sosialt problem finnes kategorier for fordeling av skyld, ansvar og utsatthet for problemer. En utbredt virkning av slike fortellinger er, ifølge Loseke, at det etableres et bilde av at en gruppe mennesker urettmessig og uten skyld utsettes for noe som er skadelig for dem. I disse fortellingene er det derfor sjelden rom for gråsonene og den kompleksiteten de i realiteten utspiller seg i. Loseke er særlig opptatt av problemfortellingenes konsekvenser for dem de handler om, og hva nye kollektive identiteter som problemfortellingene produserer, «gjør» med individene som identifiserer seg med dem (Loseke, 2003). Fordi nyansene ofte drukner i kraftfulle problemfortellinger, kan aktører som i utgangspunktet ikke er rammet av det aktuelle problemet, likevel bli oppfattet som henholdsvis utøver av eller offer for det, i kraft av sin gruppetilhørighet. I vår sammenheng kan kategorier som «skoletapere», «flinke piker», «gangstergutter» og «undertrykte minoritetsjenter» tjene som eksempler på slike kollektive identiteter, muliggjort av en bestemt problemforståelse og knyttet til spesifikke grupper av unge.

«Stakkars oss»- og «stakkars dem»-fortellinger i ungdomsforskningen

Den danske ungdomsforskeren Svend Mørch gjør et analytisk skille i ungdomsforskningen mellom en interesse for samfunnets problemer *med* de unge på den ene siden, og problemer *for* de unge i samfunnet på den andre (Mørch, 1984, s. 93). I dette kapittelet omtaler vi fryktbaserte problemfortellinger der ungdom får rollen som utfordrer av den sosiale ordenen, som «stakkars oss»-fortellinger. I forskningen ble «ungdom» (adolescence) først begrepsfestet som en egen livsfase – av G. Stanley Hall i 1904 – i takt med sterk tilflytting til amerikanske storbyer på slutten av 1800-tallet (Hareven, 2000, s. 223). Ansamlinger av unge i storbyene, og da særlig svart ungdom, ble opplevd som trusler mot den sosiale ordenen (Hartman, 2019). Sosiale utfordringer i kjølvannet av 1800-tallets industrialisering og urbanisering var bakteppet for de første problemfortellingene om ungdom også i en norsk kontekst.

En «stakkars oss»-tilnærming kommer til syne i fortellinger om ungdomsopprør og rockeopptøyer på 1950-tallet, i beskrivelser av 60-tallets opprørske studentbevegelser og langhårede, hasjrøykende tenåringer, og senere knyttet til 70-tallets punkere (Øia & Vestel, 2014, s. 100). Mye av det forebyggende ungdomsarbeidet på 80- og 90-tallet var motivert nettopp av slike fortellinger (Maartmann 2019). Hovedmålet var å demme opp mot uro, rus og kriminalitet ved å gi ungdom et sted å være og aktiviteter som holdt dem unna gata. Slike fortellinger – om ungdom som avvikende og på kant med voksensamfunnet – har sine teoretiske røtter blant annet i Chicagoskolens subkulturforskning på 20- og 30-tallet, og de gjenfinnes i Birminghamskolens studier av klassespesifikke ungdomskulturer på 70-tallet (Stafseng & Frønes, 1987; Pedersen, 1994), men også i beskrivelser av en mer generell motkultur som kan oppstå blant ungdom i opposisjon til voksensamfunnet og til skolesystemet spesielt (jf. Coleman, 1961).

Parallelt finnes det en annen type problemfortellinger om ungdom, som vi i dette kapittelet kaller for «stakkars dem»-fortellinger. Mens «stakkars oss»-fortellingene tar utgangspunkt i konflikter mellom aldersgrupper og mellom sosiale grupper i samfunnet, bygger «stakkars dem»-fortellinger

på en idé om ungdom som morgendagens voksne borgere, som vi alle er tjent med å hjelpe i overgangen til voksenlivet. En slik tilnærming kan spores tilbake til utviklingspsykologiens forståelse av ungdomstiden som en stormfull overgangsfase preget av biologisk og psykologisk betingede problemer, og med konkrete utviklingsoppgaver som skal løses (Erikson, 1950). «Stakkars dem»-fortellinger er samtidig tett koblet til utviklingen av de sosialdemokratiske velferdsstatene. På flere av de områdene hvor Norge var pioner i utviklingen av en velferdsstat, fokuserte man nettopp på barn og unge (f.eks. lov om folkeskolen 1889, vergerådsloven 1898, de Castbergske barnelover 1915). Det handlet om å gi barn mest mulig like muligheter, noe som ble ansett som verdifullt i og for seg selv, men også som en bredt anlagt forebygging av sosiale problemer (Halvorsen & Stjernø, 2008; Leonardsen, 2015). I takt med økt etterspørsel etter formalisert kompetanse i arbeidslivet har overgangen mellom skole og arbeidsliv (omtalt som *transition studies* internasjonalt) i dag blitt et sentralt tema i forskning om ungdomsproblemer (jf. Furlong, 2015). I et lenger perspektiv er bekymringen at ungdom som faller fra underveis i utdanningsløpet, ikke skal få innpass i arbeidslivet og dermed bli en varig utgift for velferdsstaten. På den ene siden handler dette om enkeltindividets (og grupper) problemer med å mestre overgangene, og på den andre siden om kostnadene for samfunnet på sikt. Dette illustrerer også Bacchis og Losekes poenger om at hva som til enhver tid får status som et sosialt problem, og hvem som tildeles skyld og ansvar, farges av den sosiale og politiske konteksten problemet oppstår i.

Et annet trekk ved tidligere tiders problemfortellinger er at de oftere har handlet om gutter enn om jenter. Mens gutter fra borgerskapet – med sin inntreden i skoler og universiteter allerede fra 1700-tallet – på sett og vis var de første ungdommene, var det etter hvert arbeiderklassegutter som fikk dominere mye av ungdomsforskningen (Mørk, 1985; Heggen, 2004). Særlig er det gutter fra arbeiderklassen som kommer til syne i «stakkars oss»-fortellingene om ungdom som farlige, opprørske og uberegnelige. Mens bekymringen for ungdomsproblemer i USA tidlig også var sterkt knyttet til rase og etniske skillelinjer (Du Bois, 1903), har dette særlig blitt et viktig og omstridt tema i norske problemfortellinger om ungdom de siste tiårene (Friberg, 2021; Midtbøen, 2021). Også her

står unge, mannlige etterkommere av innvandrere i urbane områder i en særstilling (Anderson et al., 2012).

Satt på spissen ble jenter i den tidlige ungdomsforskningen kun oppfattet som ungdom i den grad de ikke var jentete (Drotner, 1987). Når jenter figurerte i problemfortellinger av typen «stakkars oss», handlet det primært om usedelighet og brudd på seksualnormer (Myrvang, 2003; Maartmann, 2019). Det betyr ikke at jenters liv har vært helt fraværende i ungdomsforskningen. Angela McRobbie og Janet Garbers (1976) studier av unge jenter og deres jenteromskultur (*bedroom culture*) er ett unntak som ofte trekkes frem. Innen pedagogisk forskning har man dessuten vært opptatt av å undersøke sosialiseringen av unge jenter både gjennom institusjonelle barrierer for jenters prestasjoner, men også ved å se på de begrensningene jenter har lagt på seg selv (Bjerrum Nielsen, 1981). Et viktig poeng er likevel at studiene ofte har handlet om de undertrykkende aspektene som finnes for eksempel i forbrukskulturen og i skolen. Selv om det helt klart finnes flere nyanser på forskningsfeltet, er et fellestrekk ved de fleste problemfortellinger om jenter at de oftest er av typen «stakkars dem». I dag blir dette spesielt tydelig i fortellinger om minoritetsjenter.

Når vi i den videre teksten, under titler som «svartmaling av gutter» og «sykeliggjøring av jenter», beskriver dominerende problemfortellinger om ungdom i dag, har vi allerede signalisert at vi mener disse kobler skyld- og offerroller til kjønn. Dette vil vi beskrive nærmere i det følgende. I tillegg vil vi vise frem noen viktige nyanser som ofte blir borte.

Svartmaling av gutter

Siden 90-tallet har det vært økt bekymring for at gutter er i ferd med å bli samfunnets nye tapere. Delvis som en reaksjon mot feminisme og kvinnekamp har det blitt mer diskusjon om menns problemer. Bakgrunnen er blant annet at gutter og menn i snitt presterer dårligere på skolen, at de i større grad dropper ut av videregående opplæring, at de ikke fullfører like mye utdanning, og at de havner oftere i fengsel. Allerede på 90-tallet ble det advart om at det Helga Hernes (1987) hadde beskrevet som «kvinnevennlige velferdsstater», var i ferd med å bli «guttefiendtlige samfunn» (Raundalen, 1998). Det ble hevdet at gutter og menn hang

fast i «gammeldagse og uhensiktsmessige kjønnsroller», og at «jentene har taklet moderniteten bedre enn guttene» (Pedersen, 1996, s. 80). Det ble, da som nå, slått fast at «[m]enn er overrepresentert i alle problem-sammenhenger i moderne utdanningssamfunn» (Frønes, 2005, s. 17). I dag kommer lignende bekymringer til uttrykk gjennom medieoppslag og uttalelser om at gutter nå er i ferd med å bli samfunnets «tapere», og at gutter og menn er overrepresentert på «de negative statistikkene» (Solberg & Isaksen, 2017). Slik bekymring utgjorde en viktig del av bakgrunnen for at det i 2018 ble nedsatt ett offentlig utvalg for å utrede kjønnsforskjeller i skolen (NOU 2019a), og ett for å utrede likestillingsutfordringer blant barn og unge mer generelt (NOU 2019b).

Denne formen for problemfortelling kan kalles svartmaling av gutter (Vogt, 2018a); ensidig negativ fremstilling av gutter og deres fremtid som menn. Det er imidlertid flere grunner til å nyansere en slik fremstilling. Hvorvidt gutter presterer dårligere, og hvor mye det er snakk om, varierer sterkt etter hvilket trinn forskjellene måles på, hvilke fag det gjelder, om det dreier seg om standpunktkarakter, eksamenskarakterer, nasjonale prøver eller PISA-tester osv. Dobbelt så mange gutter som jenter mottar spesialundervisning. Dette har vært tilfelle så lenge spesialundervisning har eksistert, og kan også betraktes som at de har bedre tilgang på et knapt gode. Gutter faller mer fra i videregående skole, men fullfører i større grad etter hvert, ofte etter noen års fartstid som ufaglærte i arbeidslivet. Kvinner fullfører utdanning i større grad, men menn klarer seg bedre på arbeidsmarkedet med like mye eller mindre utdanning, i den forstand at de får bedre lønn, og oftere faste jobber og fulltidsjobber. De største ytelseskategoriene på NAV (sykepenger, uføretrygd og arbeidsavklaringspenger) er sterkt dominert av kvinner. Kort sagt – for å konkludere med at gutter dominerer på «de negative statistikkene», må en velge sine negative statistikker med omhu.

Svartmaling av gutter er en problemfortelling som kan sies å ha trekk av både «stakkars oss» og «stakkars dem». Det kan se ut til å vekke mer harme og bekymring når menn er utenfor arbeidslivet enn når kvinner er det. Dette kan være fordi menns utfordringer med integrasjon på arbeidsmarkedet i større grad oppfattes som en trussel mot den eksisterende samfunnsordenen. Kvinners tilsvarende problemer blir kanskje

lettere forklart, eller avskrevet, som uunngåelige følger av individuelle valg og familieprioriteringer. Svartmaling av gutter kan også sees som et kjønnets utslag av periodespesifikke måter å diskutere velferdsstatens utfordringer på. Særlig siden tidlig 90-tall har det vært økt bekymring for at velferdsstaten er i ferd med å bli overbelastet (Vogt, 2018b). Innenfor en slik ramme fremstår alt som kan tenkes å bidra til at unge «faller utenfor», og dermed ikke blir skattebetalende arbeidstakere, som legitim grunn til bekymring.

Det er flere grunner til at svartmaling av gutter er problematisk som en inngang til å forstå betydningen av kjønn innenfor utdanning, arbeid og velferd. Å betrakte det å prestere dårlig på skolen, det å motta spesialundervisning, det å falle fra i videregående skole eller det å ha problemer med å komme inn på arbeidsmarkedet som om det er gutteproblemer, innebærer å overse jenter og kvinner som sliter med de samme problemene. Det inviterer til å overse utfordringene til lavtlønte, arbeidsledige og undersysselsatte kvinner. På samme måte kan interessen for gjennomsnittlige kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner lede oppmerksomheten bort fra den økende betydningen av samspill mellom ulike former for sosial ulikhet (kjønn, sosial klasse, etnisitet, sted osv.) (Vogt, 2019). Det faktum at det ikke er et én-til-én-forhold mellom utdanningskvalifikasjoner og posisjoner i arbeidslivet, og at kjønn betyr mye i denne overgangen, peker mot at skolerresultater må sees i sammenheng med kjønnede mønstre innen arbeidsliv og velferdssystem. Negativ fremstilling av gutter kan i verste fall bidra til å befeste kjønnsstereotyper og negative gruppebaserte forventninger om halve ungdomsbefolkningen. Generelt er det et problem hvis alle gutter må bære «sitt kjønns dårlige rykte» (Kolshus, 2019). Da mister vi av syne at de fleste gutter klarer seg bra og oppfører seg fint. Dersom foreldre, lærere, arbeidsgivere og andre forventer at gutter skal prestere dårligere, vil det i seg selv kunne ha negative konsekvenser.

Sykelliggjøring av jenter

Den dominerende problemfortellingen om dagens unge jenter er ganske annerledes. En «sykt seriøs ungdomsgenerasjon» var tittelen på en

artikkel i *Tidsskrift for Norsk psykologforening* i 2014, og dette kan regnes som starten på en ny fortelling om ungdom, som særlig har kommet til å handle om jenter (Hegna et al., 2014). Hovedpoenget i artikkelen er at unge i dag er skikkelige, lovlydige og skoletilpasset – i større grad enn tidligere ungdomsgenerasjoner var. Samtidig er skikkeligheten et tveegget sverd. Hegna og kollegaer lurer på om fremtidsdisiplineringen tærer på de unges psykiske helse. Det tegnes et bilde av «CV-generasjonen» som med stort alvor, men ikke uten omkostninger, «forvalter ungdomstiden som en verdifull kapital for framtida» (Hegna et al., 2014).

Vi finner klare uttrykk for denne problemfortellingen i politiske dokumenter og tiltak. Ett eksempel er regjeringens folkehelsemelding for 2014–2015, «Mestring og Muligheter» (Meld. St. 19). Psykiske helseproblemer løftes her frem som en av de største folkehelseutfordringene, og begrunnes med at mange unge, og særlig mange jenter, sliter med psykiske vansker og høye prestasjonskrav (Meld. St. 19, s. 171–173). Enda tydeligere er dette i et Dokument 8-forslag¹ fremmet for Stortinget i februar 2016. Forslagsstillerne beskriver ungdomsårene som en særlig sårbar tid. De skisserer en samtid med «... mange barn og unge som lever under et kontinuerlig prestasjonspress», og poengterer i tillegg at «... særlig jenter i økende grad føler seg utilstrekkelig». Det aktuelle forslaget gjaldt prosjektet *Livsmestring i skolen*, og fikk betydelig gjennomslag i praksis ved at «folkehelse og livsmestring» kom inn som ett av tre tverrgående temaer i overordnet del av læreplanen fra høsten 2020 (Madsen, 2020).

Fortellingen om den sykt seriøse ungdomsgenerasjonen har fått næring fra norske og internasjonale studier som viser at stadig flere unge rapporterer om psykiske helseplager, og da særlig unge jenter (Collishaw, 2015; von Soest & Wichstrøm, 2014; Sletten & Bakken, 2016). Fortellingen hviler også på forskning som viser en tydelig nedgang i rusbruk og atferdsproblemer (Frøyland & Sletten, 2012; Bye, 2012), på økt oppslutning om skolens prosjekt, mindre skulking og bedre karakterer blant ungdom enn tidligere (Vestel & Øia, 2014; Bakken & Elstad, 2012). I hverdagsamtalene og i mediene har «generasjon prestasjon» etter hvert blitt den dominerende historien om hvordan det er å være ung i dag (jf. Madsen, 2018,

¹ <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/representantforslag/2015-2016/dok8-201516-046.pdf>

s. 110–140). Merkelapper som «flink pike» eller «flink-pike-syndrom» brukes til å beskrive en situasjon der jenter utkonkurrerer gutta, men samtidig stresser seg syke i jakten på det perfekte.

Bekymringen om de litt for skikkelige jentene som strekker seg langt på flere arenaer, er et eksempel på en «stakkars dem»-fortelling. Bak ligger en antagelse om at det er den totale mengden av krav til disiplinering og forventning om prestasjon, kombinert med idealet om selvrealiseringer og ubegrensede valgmuligheter i dagens samfunn, som rammer de unge (Eckersly, 2011; Hegna et al., 2017; Illeris et al., 2009). Trykket på prestasjon er særlig uttalt i utdanningssystemet og forsterkes i sosiale medier (Bakken et al., 2018). Det har også vært hevdet at jentene rammes hardest – fordi de står i et særlig krysspress der de skal leve opp til feminine idealer og samtidig hevde seg i et konkurransepreget utdannings- og arbeidsmarked (West & Sweeting, 2003; Sweeting et al., 2010). Problemene legges frem som en folkehelseutfordring – noe som det er i vår felles interesse å forebygge. Argumentasjonen er at prestasjonspress utgjør en trussel mot unges livskvalitet og i tillegg øker risikoen for problemer senere i livet. Sammenlignet med unge gutter som dropper ut av videregående skole, fremstår de unge jentene som stresser seg syke, imidlertid tydeligere som offer og som «verdige trengende». De overoppfyller på sett og vis samfunnets krav til dem.

Det er mange eksempler på at kompleksiteten og nyansene glipper i denne fortellingen. Selv om tallene viser at en del unge opplever et høyt nivå av psykiske plager i hverdagen samt mye prestasjonspress, viser de også at det på ingen måte er slik for alle. Det gjelder heller ikke alle grupper av jenter i like stor grad (Bakken et al., 2018). Forskning viser for eksempel en sosial gradient i psykiske plager: Ungdom i familier med dårlig råd og der foreldrene har lav utdanning, oppgir oftere slike plager i hverdagen enn ungdom flest (Sletten, 2015). Dette gjelder for begge kjønn. Å oppleve press er heller ikke det samme som å ha problemer med å håndtere det. Selv om mange jenter utsettes for ulike typer press i hverdagen, er det – også blant jenter – snakk om et mindretall (16 %) som ofte har problemer med å håndtere den totale mengden press (Bakken et al., 2018). Andelen som sier at de har problemer med å takle presset, er riktignok klart lavere blant guttene (6 %), men denne

kjønnsforskjellen gir like fullt ikke grunnlag for å sykeliggjøre en hel generasjon unge jenter.

Selve innrammingen av det å oppleve press som psykisk uhelse og en folkehelseutfordring, kan også diskuteres. De siste årene har flere kritisert et offentlig ordskifte preget av merkelapper som «generasjon prestasjon» eller «flink-pike-syndrom». Fordi disse problemfortellingene har blitt del av en medisinsk diskurs, oppstår det en risiko for at betingelser og strukturer mistes av syne, mens problemet individualiseres og ensidig kobles til terapeutiske løsninger (Madsen, 2018). Vi risikerer også å sykeliggjøre jenters driv og innsats for å lykkes i skolen. Som Nielsen og Henningsen (2018) påpeker, var problemfortellingen tidligere at jenter – tross sine gode prestasjoner – fikk mindre oppmerksomhet i undervisningssammenheng. Den nye problemfortellingen kan derimot lett komme til å handle om at jenter har *for høye ambisjoner*, noe som utgjør en trussel mot deres psykiske helse. Et slikt budskap kan også, i tråd med Loseke, virke inn på unge jenters egne erfaringer, deres måter å tenke på og fortolke sine egne utfordringer. Kanskje vil de i større grad vende blikket innover, istedenfor å være oppmerksom på strukturelle begrensninger i samfunnet generelt og spesifikke utfordringer knyttet til de arenaer der de oppholder seg i hverdagen (som skole, fritid, sosiale medier etc.) (Løkke, 2014; Madsen, 2018).

Minoritetsnorsk ungdom og kjønnen bekymring

Kjønn er også et helt sentralt tema i den norske, offentlige samtalen om minoritetsungdom. Satt på spissen har vi – som samfunn – gjennom flere tiår på den ene siden bekymret oss for den utagerende «innvandregutten» som dropper ut av skolen, sloss og roter seg bort i gjengkriminalitet, og på den andre siden for den plikttoppfyllende «innvandrerjenta» som ikke får delta i fritidsaktiviteter, drikke alkohol eller ha kjæreste. Forskning fra andre skandinaviske land tegner opp et tilsvarende kjønnen bekymringsmønster for minoritetsgutter (Gilliam, 2019; Larsen & Jenssen, 2019; Sernhede, 2002) og minoritetsjenter (Honkasalo, 2013; Baianstovu et al., 2019) slik det kommer til uttrykk i samfunnsdebatten, i utdanningsinstitusjonene og i det offentlige hjelpeapparatet.

Langt på vei kan det se ut til at minoritetsforeldrenes bekymringsmønster spiller offentlighetens bekymring, når de frykter at sønnene deres skal rote seg bort i dårlige miljøer, og at døtrene deres skal bli utsatt for sladder som trekker ærbarheten deres i tvil (Smette & Rosten, 2019). Beskrivelsen av et kjønnnet problemkompleks får langt på vei støtte i forskning som vektlegger minoritetsungdoms egne opplevelser; for guttenes del at de opplever å ha langt større frihet enn søstrene sine (Bredal, 2011) og for jentenes del at de utsettes for mer sosial kontroll og flere restriksjoner fra familie og minoritetsmiljø sammenlignet med minoritetsgutter og ungdom generelt (Friberg & Bjørnset, 2019; Smette et al., 2021).

Problemfortellingen om «innvandrerjentene» har de siste tiårene beveget seg via bekymringer for tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og patriarkalsk æreskultur til dagens oppmerksomhet rundt «negativ sosial kontroll». Når man leser regjeringens handlingsplaner på området (2021–24, 2017–20), fremstår det også som svært tydelig at alt dette anses som fremmede og i hovedsak importerte praksiser som ikke hører hjemme i en velferdsstat fundert på kjønnslikestilling, individets ukrenkelighet og barns særlige rett til beskyttelse. Den offentlige bekymringen har her blitt drevet frem i dialog med sterke, unge minoritetsnorske kvinner som har smugfilmet imamer (Kadra Yusuf i TV 2s «Rikets tilstand» omtalt i Gullestad, 2002 s. 32), løftet mullaer (Rehman, 2004) og deltatt «skamløst» i offentlig debatt (Bile et al., 2017). Like fullt har problemfortellingene om jentene hele veien hatt en grunntone av «stakkars dem» – disse undertrykte jentene som lider i stillhet – eller også i full offentlighet. Denne offerfortellingen har for øvrig sammenheng med en parallell fremvoksende offentlig debatt om vold i nære relasjoner (Bakketeig et al., 2019), og mer spesifikt om æresrelatert vold (Bredal, 2020).

For minoritetsguttenes del har problemfortellingene tradisjonelt vært knyttet til utenforskap (Rosten, 2017; Sandberg & Pedersen, 2006). Linjene i disse fortellingene har gått fra gjengkonflikter mellom minoritetsnorske unge kriminelle på 90-tallet, via terrorfrykt og radikalisering av fremmedkrigere i kjølvannet av 11. september 2001 (Linge & Bangstad, 2020), til en stadig tilbakevendende bekymring for fremveksten av parallellsamfunn og «svenske tilstander» (Gundersen, 2019). Gjennomgangstonen er «stakkars oss», vi som må rydde opp etter det kaoset de uregjerlige

minoritetsgutta etterlater seg (Rosten, 2018). Samtidig finnes det også mange eksempler på minoritetsnorske samfunnsdebattanter og forfattere som bidrar til å nyansere disse stereotype bildene av minoritetsmannen (Ashraf & Nikkerud, 2018; Shakar, 2018). Forskning viser også at både unge menn og kvinner innenfor enkelte minoritetsgrupper (definert av foreldres landbakgrunn) presterer svært godt i utdanning og arbeidsliv, og i noen tilfeller langt bedre enn de majoritetsnorske unge de sammenlignes med (Hermansen, 2016; Kindt 2018; Midtbøen & Nadim, 2019). Politiske debatter og offentlig ordskifte bidrar likevel ofte til en mer unyansert fremstilling av kontrollerte og disiplinerte minoritetsjenter samt minoritetsgutter ute av kontroll. Bekymringen for guttene knyttes videre til det offentlige rom og ungdomsmiljøer, mens bekymringen for jenter først og fremst kobles til hjemmet, familiesfæren og minoritetsgruppen de tilhører.

Problemfortellingene som er beskrevet ovenfor, speiler på mange måter de tidligere presenterte fortellingene om norsk ungdom generelt, med gutter som «faller fra» eller spiller seg selv ut på sidelinjen, og jenter som kjemper med å tilfredsstillende omgivelsenes høye forventninger og krav, og da ofte til en høy pris. Minoritetsvarianten av disse fortellingene muliggjør også bestemte former for identitetsarbeid og tilhørighet, samtidig som de begrenser andre. Rosten (2017, 2015) har vist hvordan ungdom i urbane, flerkulturelle nabolag med omdømmeproblematikk nærmest «spesialiserer seg» som henholdsvis «bøllete» gutter og «skikkelige» jenter, altså helt i tråd med forventningene. Både forskningen og den offentlige debatten om minoritetsungdom har imidlertid ofte begrenset seg til Oslo øst. Kanskje er det slik at disse urbane problemfortellingene om minoritetsungdom blir så dominerende at det blir vanskelig å fange opp erfaringer fra andre steder i landet, hvor etniske minoriteter utgjør et mindretall? På denne måten risikerer både minoritetsungdom selv og alle som bekymrer seg for dem, å se seg blinde på bestemte utfordringer og aspekter ved unge liv, mens andre forblir usynlige. Problemfortellingene som presentert i det foregående, kunne dermed ha godt av å bli utfordret gjennom empirisk forskning fra ulike sosiale miljøer og sammenhenger hvor minoritetsungdom tolker sine sosiale erfaringer i lys av etnifisering (Orupabo, 2021).

Individualiserte problemer og gamle kjønnsmønstre – i velferdsstaten

Gjennomgangen over har vist hvordan fortellinger om ungdom og sosiale problemer fortsatt er tydelig kjønnnet. Problemfortellingene følger til dels gamle mønstre i den forstand at fortellinger om gutter – og særlig minoritetsnorske gutter – oftere tar en form som «stakkars oss», mens fortellinger om jenter oftest er av typen «stakkars dem». Dagens bekymringer for jenter og gutter ser også ut til å avhenge av hvilken fase av overgangen fra barn til voksen som er i fokus. Det er for eksempel mer bekymring for unge jenter som sliter seg syke, eller som kontrolleres av foreldrene i ungdomstiden, enn det er for hvordan det går med disse jentene i utdanning, arbeidsliv og hverdagsliv på lang sikt. Når det gjelder guttene, handler bekymringene på kort sikt om utenforskap og kriminalitet, og på lengre sikt om velferdsstaten. Der problemfortellingen om unge gutter rammes inn som en trussel mot velferdsstatens bærekraft, rammes unge jenters utfordringer inn av en debatt om psykisk helse og en medisinsk logikk. Jentene fremstilles gjennomgående i offerroller. De er sårbare og uskyldige ofre for omgivelsenes press og kontroll, og presset rammer først og fremst dem selv. Når guttene har utfordringer i utdanningssystemet, tolkes det i større grad som et forvarsel på utenforskap og kriminalitet. Trusselen ligger i at marginalisering i utdanning og arbeidsliv vil gå ut over folk rundt dem, samtidig som det blir kostbart for samfunnet på sikt.

Selv om tradisjonelle kjønnsmønstre fortsetter å prege vår forståelse av ungdomsproblemer, ser noe også ut til å være endret. Mens særlig problemfortellinger av typen «stakkars oss» tidligere iscenesatte ungdom som en kollektiv trussel og en samfunnsgruppe som aktivt utfordret den sosiale ordenen, er ungdom som samfunnsgruppe nærmest fraværende i dagens dominerende problemfortellinger (her kanskje med unntak av minoritetsungdom, i egenskap av sin tilhørighet til innvandrerbefolkningen). Gutters problemer i utdanningssystemet og jenters plager beskrives og behandles i stor grad som individuelle, og ikke som kollektive protestreaksjoner mot rammene rundt disse ungdommene. Samtidig kan det argumenteres for at det er et betydelig potensial for samfunnskritikk

både i det at gutter dropper ut av skolen og at jenter sliter seg syke, og da kanskje særlig for et kritisk blikk på teoretisering, standardisering og økt prestasjonsfokus i utdanningssystemet.

Inspirert av Bacchi (2012) har vi i dette kapitlet antydnet hvordan problemfortellinger om gutter og jenter i dagens Norge oppstår i et komplekst samspill mellom politikk og forskning. I et forsøk på å løfte blikket ytterligere vil vi foreslå at det særlig er tre sett av grunnleggende forståelsesrammer (med tilhørende verdier og politiske interesser) som muliggjør og gir form til de dominerende problemfortellingene om gutter og jenter. Det første kan kalles *forebyggingsperspektivet* og handler om troen på at mange av samfunnets utfordringer kan løses gjennom tidlig innsats – i barne- og ungdomsårene (se. f.eks. Meld. St. 21 (2016–2017) Lærelyst – tidlig innsats og kvalitet i skolen). Tanken er at vi da må være i stand til å identifisere hvilke grupper av barn og unge som står i særlig fare for å få problemer senere i livet. Forebyggingsperspektivet er dominerende både i en helsefaglig og en pedagogisk kontekst, og kan bidra til en individualisering av barn og unges problemer. Selv om problemene kan ha sosiale årsaker, blir løsningen å identifisere enkeltindivider som sliter, og gi dem rett «medisin» – for eksempel i form av tilrettelagt opplæring eller psykologiske selvhjelpsteknikker.

Som et bakteppe for forebyggingsperspektivet ligger den nordiske *velferdsstatskonteksten*. I den sosialdemokratiske velferdsstaten oppfattes ungdomsproblemer og forebygging av disse i stor grad som et kollektivt anliggende. Kort fortalt er myndighetenes hovedstrategi mot sosiale problemer todelt. Den handler både om å sikre gode oppvekstmiljøer for alle og å identifisere grupper av sårbare barn og unge tidlig – for så å sette inn effektive forbyggende tiltak. Når det overordnede målet er sosial utjevning, kan troen på tidlig innsats få en særegen kraft. De fleste vil være enig i at alle barn og unge bør ha like muligheter til å lykkes. Velferdsstatens bekymring for de unge stopper imidlertid ikke ved sosial rettferdighet. På sikt blir enkeltungdommers problemer også fellesskapets problemer. Ungdommers problemer i overgangen til voksenlivet kan dermed – og kanskje særlig i en velferdsstatskontekst – ta form av både «stakkars dem»- og «stakkars oss»- fortellinger. Det å identifisere problemene, å vite hvilke grupper som er særlig utsatt og å sette inn tiltak blir viktig også

for å demme opp for fremtidige kostnader. Flere har imidlertid pekt på hvordan idealet om tidlig innsats gir en fare for normalitetsinnsnevring og dermed utfordrer ønsket om mangfold (f.eks. Utdanningsforbundet 2018). Paradokset som kan oppstå, er at treffsikkert forebyggingsarbeid i «det godes tjeneste» og i «vår alles interesse» også kan bidra til stigmatiserende – eller i det minste upresise – problemfortellinger om store grupper av ungdom.

Når problemfortellinger om ungdom i dag er så tydelig kjønn, vil vi – som et tredje poeng – hevde at dette må forstås i en *likestillingskontekst*. Velferdsstaten har som formål å fremme likeverd, like muligheter og like rettigheter, og likestillingsdiskurser er tungt til stede både som programfestet politikk i det offentlige livet, som didaktisk målsetting i skolen og som kulturelt ideal. I denne sammenheng løftes kjønn frem som et sentralt diskrimineringsgrunnlag (jf. likestillingstillings- og diskrimineringsloven § 1). Da er det kanskje ikke så rart at relativt små gjennomsnittsforskjeller i resultater får stor oppmerksomhet og bidrar til å forme fortellinger om dagens unge. Bekymring for «guttefiendtlige samfunn» og «feminisering i skolen», eller bekymringer for jenter som står i et særlig dobbeltpress – mellom utdanning og tradisjonelle kvinneidealer – kan derfor også tolkes som en bekymring for at vi som samfunn ikke evner å skape en oppvekstsituasjon med likeverd, like muligheter og like rettinger på tvers av kjønn.

Problemfortellinger om minoritetsnorske gutter og jenter står i en særstilling fordi den offentlige bekymringen knyttet til disse gruppene har sammenheng med deres minoritetsstatus. Unge etterkommere av innvandrere blir behandlet som et termometer for hvordan integrering av etniske minoriteter i samfunnet fungerer. Omgivelsene er altså ikke bare opptatt av de unges vei inn i *voksensamfunnet*, men også av hvorvidt disse guttene og jentene evner, ønsker og tillates å være en del av *det norske samfunnet*. I problemfortellingene om minoritetsungdommen ligger det dermed en dobbelthet som bidrar til å komplisere fordelingen av skyld og offerskap. De som holdes frem som henholdsvis ansvarlige eller utsatte for problemet – avhengig av øyet som ser – er ikke bare ungdommene, men snarere hele innvandrerbefolkningen som gruppe. «Stakkars oss»-fortellinger i denne sammenhengen assosieres gjerne med

innvandringskritiske perspektiver, mens «stakkars dem»-fortellinger gir assosiasjoner til mer innvandringsliberale perspektiver i samfunnsdebatten.

Det er alltid en fare for at forskere kan komme til å reproducere, og sågar forsterke, politisk definerte problematiseringer (Bacchi, 2019). Forskningsmidler utløses ofte ved at noe blir politisk definert som et problem, samtidig som resultatene fra forskningen igjen kan bidra til å legitimere politikken. Fordi forebyggingsperspektivet står så sentralt innenfor oppvekstfeltet, er mye av forskningen om barn og unge nettopp initiert av myndighetenes behov for kunnskap om særlig utsatte grupper og hva som er virksomme tiltak for å hjelpe disse. Kritiske røster har gitt den sterke koblingen mellom forskning, forvaltning og politikk betegnelsen *byråkratisk positivisme*. Da dreier det seg om «oppdragsbasert forskning som springer ut av myndighetenes behov for å gjøre omskiftelige og uforutsigbare fenomener til forutsigbare og håndterbare fenomener i form av tall å styre etter» (Nordtug & Løkke, 2020). Andre har vært opptatt av å advare mot at forskning ofte ender opp med å leve sitt eget liv i samfunnsdebatten, i praksisfeltet og i politikktutforming, og dermed kan få utilsiktede konsekvenser for utvikling av tiltak (Madsen, 2020; Skilbrei 2020), bevilgning av ressurser (Mcleod & Wright, 2016) og for ungdoms syn på seg selv (Madsen, 2018; Nielsen & Henningsen, 2018).

Vår gjennomgang tilsier at forskning har spilt en viktig rolle i utviklingen av de dominerende problemfortellingene om gutter og jenter i norsk offentlighet de siste tiårene. Gjennomgangen har imidlertid også vist at forskning kan bidra til å nyansere tabloide fortellinger om gutter som tapere og om jenter som stresser seg syke i forsøket på å tilfredsstille omgivelsenes forventninger. Dessuten er det verd å løfte frem at populære problemfortellinger som regel også beskriver én del av virkeligheten. Samtidig som det er feil å fremstille alle gutter og menn som samfunnets tapere, kan det eksempelvis være noe med måten skole- og utdanningssystemet er organisert på, som gjør at færre gutter finner seg til rette. Videre kan det være særlige forhold knyttet til jenters situasjon i dag som gjør at mange opplever prestasjonspress og oftere synes at hverdagen er vanskelig å håndtere. Kanskje møter historiene om gutter som melder seg ut, om jenter som tilpasser seg så mye at de blir syke,

om grenseløse minoritetsgutter og om tilkneppede minoritetsjenter så stor interesse i samfunnsdebatten nettopp fordi de beskriver en situasjon som en del kjenner seg igjen i? Det betyr imidlertid ikke at disse fortellingene gjelder for alle, eller at de bør bestemme vårt syn på jenter og gutter i dag.

Kjønnete problemfortellinger kan for det første bidra til at problemer som faller utenfor kjønnsstereotypene, blir oversett. Det kan for eksempel gjelde jenter som ikke finner seg til rette i skolen, og gutter som sliter med psykiske plager. Et annet viktig poeng er at interessen for gjennomsnittsforskjeller bidrar til å underspile den store variasjonen etter alder, funksjonsgrad, etnisitet, geografisk sted eller – ikke minst – variasjonen etter sosial bakgrunn. Svartmaling av gutter kan føre til at vi mister av syne det faktum at det går bra med de fleste gutter, særlig utover i livsløpet, og at også mange gutter nyter godt av ulike typer sosiale privilegier. Sykeliggjøring av jenter leder på sin side blikket mot elitestress og kan få oss til å overse at omfanget av subjektive helseplager er størst blant dem som har minst i oppveksten (Sletten, 2015). Interessen for kjønnsforskjeller blant barn av innvandrere kan på samme måte lede oppmerksomheten vekk fra de store variasjonene etter opphavsland, sosial bakgrunn, bosted og botid innad i denne gruppen.

Den britiske utdanningsforskeren og metodologen Martyn Hammersley (2001) påpeker at kjønn er en av de enklest operasjonaliserbare variablene, men at vi skal være forsiktige med å overdrive dens betydning bare fordi forskjellen fremstår for oss som så åpenbar. Fra vårt perspektiv ligger det en dobbel bunn i dette. Én ting er å tillegge kjønnsforskjeller for stor betydning på ulike områder bare fordi kjønn utgjør en så tydelig forskjell for oss, en annen ting er å overdrive tydeligheten i denne forskjellen. Fortellinger som fokuserer ensidig på problemer ut fra gjennomsnittsforskjeller mellom gutter og jenter, kan sånn sett bidra til to ting: For det første risikerer vi å underkommunisere barn og unges handlingsrom når det gjelder ulike måter å være gutter og jenter på. For det andre risikerer vi å underkommunisere barn og unges muligheter for kjønnsidentiteter og kjønnsuttrykk som slett ikke passer inn i en slik binær forståelse av kjønn.

Litteratur

- Andersson, M., Jacobsen, C., Rogstad, J. & Vestel, V. (2012). *Kritiske hendelser – nye stemmer: Politisk engasjement og transnasjonal orientering i det nye Norge*. Universitetsforlaget.
- Ashraf, U. & Nikkerud, L. (2018). *Kjære bror*. Frekk forlag/Minotenk.
- Kunnskapsdepartementet (2017). Retten til å bestemme over eget liv: Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse 2017–2020.
- Kunnskapsdepartementet (2021). Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold 2021–2024.
- Bacchi, C. (2012). Why study problematizations? Making politics visible. *Open Journal of Political Science*, 2(1), 1–8.
- Baianstovu, R., Strid, S., Cinthio, H., Gramnaes, E. S. & Enelo, J.-M. (2019). *Heder och samhälle: Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar*. Working Papers and Reports Social work 17. Örebro Universitet. <http://oru.diva-portal.org/smash/get/diva2:1375562/FULLTEXT01.pdf>
- Bakken, A., Sletten, M. A. & Eriksen, I. M. (2018). Generasjon prestasjon? *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 18(2), 45–75.
- Bakken, A., & Elstad, J. I. (2012). Sosial ulikhet og eksamensresultater i Oslo-skolen. Trender i perioden 2002–2011. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 12(2).
- Bjerrum Nielsen, H. (1981). Små piger, søde piger, stille piger – om pigeliv og pigesocialisering. *Sosiologi i dag* 3, 4, 25–55.
- Nielsen, H. B. & Henningsen, I. (2018). Guttepanikk og jentepress – paradokser og kunnskapskrise. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 42(01–02), 6–28. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1781-2018-01-02-02>
- Bor, W., Dean, A., Najman, J. M. & Hayatbakhsh, R. (2014). Are child and adolescent mental health problems increasing in the 21st century? A systematic review. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 48(7), 606–616.
- Bredal, A. (2011). *Mellom makt og avmakt: Om unge menn, tvangsekteskap, vold og kontroll* (Rapport 2011:4). Institutt for samfunnsforskning. <http://hdl.handle.net/11250/177457>
- Bye, E. K. (2012). Bruk av alkohol og cannabis blant ungdom i perioden 1995–2011. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 12(2), 89–101.
- Coleman, J. S. (1961). *The adolescent society*. FreePress.
- Collishaw, S. (2015). Annual research review: Secular trends in child and adolescent mental health. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 56(3), 370–393.
- Drotner, K. (1987). Ungdomsteori – drengeteori. I O. Stafseng, Ola & I. Frønes (Red.), *Ungdom mot år 2000: Et nordisk og europeisk perspektiv* (s. 138–153). Gyldendal Norsk Forlag.
- Du Bois, W. E. B. (1903). *The souls of black folk: Essays and sketches*. McClurg & Co.

- Eckersley, R. (2011). A new narrative of young people's health and well-being. *Journal of Youth Studies*, 14(5), 627–638.
- Erikson, E. H. (1993). *Childhood and society*. WW Norton & Company.
- Foucault, M. (1970) *Diskursens orden: Tiltredelsesforelesning holdt ved College de France* 2. desember 1970. Spartacus.
- Friberg, J. H. (2021). Who wants to be Norwegian – who gets to be Norwegian? Identificational assimilation and non-recognition among immigrant origin youth in Norway. *Ethnic and Racial Studies*, 44:16, 21–43. <https://doi.org/10.1080/01419870.2020.1857813>
- Frønes, I. (2005). Kunnskapsindustri og kunnskapssamfunn. *Horisont* (2), 10–20.
- Frøyland, L. R. & Sletten, M. A. (2012). Mindre problematferd for de fleste, større problemer for de få? En studie av tidstrender i problematferd 1992, 2002 og 2010. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 12(2), 43–66.
- Furlong, A. (2015). Transitions, cultures, and identities: What is youth studies? I *Youth cultures, transitions, and generations* (s. 16–27). Palgrave Macmillan.
- Gilliam, L. (2018). *Minoritets-danske drenge i skolen. Modvilje og forskelsbehandling*. Aarhus Universitetsforlag.
- Grillo, R. D. (2008). *The family in question: Immigrant and ethnic minorities in multicultural Europe*. Amsterdam University Press.
- Halvorsen, K. & Stjernø, S. (2000). *Work, oil and welfare*. Universitetsforlaget.
- Hammersley, M. (2001). Obvious, all too obvious? Methodological issues in using sex/gender as a variable in educational research. I B. Francis & C. Skelton (Red.), *Investigating gender: Contemporary perspectives in education* (s. 23–38). Open University Press.
- Hartman, Saidiya (2019). *Wayward lives, beautiful experiments: Intimate histories of riotous black girls, troublesome women and queer radicals*. Norton and Company.
- Hareven, T. (2000). *Families, history and social change: Life course and cross-cultural perspectives*. Westview Press.
- Heggen, K. (2004). *Risiko og forhandlinger. Ungdomssosiologiske emner*. Abstrakt forlag.
- Hegna, K., Ødegård, G. & Strandbu, Å. (2013). En «sykt seriøs» ungdomsgenerasjon. *Tidsskrift for norsk psykologforening*, 50(4), 374–377.
- Hermansen, A. S. (2016). Moving up or falling behind? Intergenerational socioeconomic transmission among children of immigrants in Norway. *European Sociological Review*. 32(5), 675–689. <https://doi.org/10.1093/esr/jcwo24>
- Hernes, H. (1987). *Welfare state and woman power: Essays in state feminism*. Scandinavian University Press.
- Honkasalo, V. (2013). «Save the girls!» Gender equality and multiculturalism in Finnish youth work contexts. *Girlhood Studies* 6(2): 47–68.
- Holter, H. (1961). Kjønnforskjeller i skole- og arbeidsprestasjoner. *Tidsskrift for samfunnsforskning* 2(3), 147–161.

- Illeris, K., Katznelson, N., Nielsen, J. C., Sørensen, N. U. & Simonsen, B. (2009). *Ungdomsliv. Mellem individualisering og standardisering*. Samfundslitteratur.
- Kindt, M. T. (2018). Right choice, wrong motives? Narratives about prestigious educational choices among children of immigrants in Norway. *Ethnic and Racial Studies*, 41(5), 958–976. <https://doi.org/10.1080/01419870.2017.1312009>
- Kolshus, T. (19. mars 2019). Gutter godtar grovt fortegnede fremstillinger av seg selv som kjønn. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/G102jV/Gutter-godtar-grovt-fortegnede-fremstillinger-av-seg-selv-som-kjonn-Thorgeir-Kolshus>
- Lamb, S., & Markussen, E. (2011). School dropout and completion: An international perspective. I S. Lamb, E. Markussen, R. Teese, N. Sandberg & J. Polesel (Red.), *School dropout and completion: International comparative studies in theory and policy* (s. 1–18). Springer.
- Larsen, J. F. & Jensen, S. Q. (2019). Jihadism from a subcultural perspective. *Critical Criminology*, 27(3), 421–436. <https://doi.org/10.1007/s10612-019-09470-8>
- Leonardsen, D. (2015). *Forebyggingens historie: En fortelling om et bevegelig mål*. Novus.
- Loseke; D. R. (2010). *Thinking about social problems*. Transaction Publishers.
- Løkke, P. A. (2014). Jenters stumme raseri – i diagnosenes tidsalder. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 51(9), 767–772.
- Madsen, O. J. (2018). *Generasjon prestasjon. Hva er det som feiler oss?* Universitetsforlaget.
- Madsen, O. J. (2020). *Livsmestring på timeplanen – rett medisin for elevene?* Spartacus.
- Maartmann, C. H. (2019). *Rotløs ungdom – en kulturhistorisk undersøkelse av hvordan femtitallets ungdom ble fremstilt og konstituert innenfor en kommunalpolitisk diskurs* [Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo].
- McLeod, J. & Wright, K. (2016). What does wellbeing do? An approach to defamiliarize keywords in youth studies. *Journal of Youth Studies*, 19(6), 776–792.
- McRobbie, A. & Garber, J. (1976). Girls and subcultures. I S. Hall & T. Jefferson (Red.), *Resistance through rituals: Youth subcultures in post-war Britain* (s. 209–223). Hutchinson. Opptrykk i A. McRobbie (Red.), *Feminism and youth culture from Jackie to Just Seventeen*. Macmillan, 1991, 12–25.
- Midtbøen, A. H. (2021). Strukturell rasisme i en strukturelt inkluderende velferdsstat? *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 1(62), 106–115. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2021-01-09>
- Midtbøen, A. H. & Nadim, M. (2019). Ethnic niche formation at the top? Second-generation immigrants in Norwegian high-status occupations. *Ethnic and Racial Studies*, 42(16), 177–195. <https://doi.org/10.1080/01419870.2019.1638954>
- Mørk, S. (1987). Ungdom mellom samfunn og teori. I O. Stafseng & I. Frønes (Red.), *Ungdom mot år 2000* (s. 89–107). Gyldendal Norsk Forlag.

- Naqvi, A. R. (2019). *Third culture kids. Å vokse opp mellom kulturer*. Gyldendal Norsk Forlag.
- Nordtug, B. & Løkke, P. A. (2020). Når det er tallene som teller. Kunnskap om ungdom og psykisk helse i et byråkratisk positivistisk landskap. *Fontene forskning*, 13(1), 89–95.
- NOU 2019a. *Nye sjanser – bedre læring. Kjønnforskjeller i skoleprestasjoner*. Norges offentlige utredninger 2019: 3. <https://www.regjeringen.no/contentassets/8bo6e9565c9e403497cc79b9df5e177/no/pdfs/nou20192019000300odddpdfs.pdf>
- NOU 2019b. *Jenterom, gutterom og mellomrom – likestillingsutfordringer blant barn og unge*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-19/id2677658/?ch=5>
- Orupabo, J. (2021). Spranget fra hvem som er rasist, til når, hvor og hvordan. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 1(62), 116–120. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2021-01-10>
- Pape, H., Rossow, I. & Brunborg, G. S. (2018). Adolescents drink less: How, who and why? A review of the recent research literature. *Drug and alcohol review*, 37, 98–114.
- Pedersen, W. (1994). *Ungdom er bare et ord: Samfunnsvitenskapelige essays*. Universitetsforlaget.
- Pedersen, W. (1996). Marginalitet – arbeiderklassens sårbare sønner. I T. Øia (Red.), *Ung på 90-tallet* (75–87). Cappelen Akademisk.
- Raundalen, M. (1998). Et guttefiendtlig samfunn får samfunnsfiendtlig gutteadfærd. I L. Askeland & S. O. Sataøen (Red.), *Hva skal vi med menn?* (s. 44–61). Pedagogisk forum.
- Rosten, M. G. & Smette, I. (2021). Pragmatic, pious and pissed off: Young Muslim girls managing conflicting sexual norms and social control. *Journal of Youth Studies*. <https://doi.org/10.1080/13676261.2021.1981841>
- Rosten, M. G. (2018). «Se dere rundt, det er gutta som sliter». Forord i *Kjære bror*. Frekk forlag/Minotenk.
- Rosten, M. G. (2017). Territoriell stigmatisering og gutter som «leker getto» i Groruddalen. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 1(1), 53–70. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2017-01-04>
- Rosten, M. G. (2015). «Nest siste stasjon, linje 2» – sted, tilhørighet og unge voksne i Groruddalen [Doktoravhandling, Universitetet i Oslo].
- Sernhede, O. (2002). *Alienation is my nation: Hiphop och unga mäns utanförskap i det nya Sverige*. Ordfront.
- Shakar, Z. (2017). *Tante Ulrikkes vei*. Gyldendal Norsk Forlag.
- Skilbrei, M.-L. (2020). Taking on the categories, terms and worldviews of the powerful: The pitfalls of trying to be relevant. *Identities*, 1–17. <https://doi.org/10.1080/1070289X.2020.1805884>
- Sletten, M. A. & Bakken, A. (2016). *Psykiske helseplager blant ungdom – tidstrender og samfunnsmessige forklaringer. En kunnskapsoversikt og en empirisk analyse*

- (NOVA Notat 4/16). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. <https://hdl.handle.net/20.500.12199/5203>
- Sletten, M. (2015). Psykiske plager blant ungdom: Sosiale forskjeller og historien om de flinke pikene. *Oppvekstrapporten 2017: Økte forskjeller – gjør det noe?* Bufdir.
- Smette, I. & Rosten, M. (2019). *Et iaktatt foreldreskap. Om å være foreldre og minoritet i Norge* (NOVA Rapport 3/2019). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. <https://hdl.handle.net/20.500.12199/1305>
- Smette, I., Hyggen, C., & Bredal, A. (2021). Foreldrerestriksjoner blant minoritetsungdom: Omfang og mønstre i og utenfor skolen. *Tidsskrift for samfunnsforskning* 62(1), 5–26. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2021-01-01>
- Stafseng, O. & Frønes, I. (1987). *Ungdom mot år 2000*. Gyldendal Norsk Forlag.
- Sweeting, H., West, P., Young, R. & Der, G. (2010). Can we explain increases in young people's psychological distress over time? *Social Science & Medicine*, 71(10), 1819–1830.
- Utdanningsforbundet (2018). *Tidlig innsats i utdanningspolitikken – motiver, mål og motsetninger*. Temanotat 2/2018.
- Vestel, V. (2017) *I gråsonen. Ungdom og politisk ekstremisme i det nye Norge*. Universitetsforlaget.
- Vogt (2018a). Svartmaling av gutter. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 2(2), 177–193. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2018-01-06>
- Vogt (2018b). Myten om velferdsavhengighet. I K. Christensen & L. Syltevik (Red.), *Myter om velferd og velferdsstaten* (s. 59–73). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.47.ch3>
- Vogt, K. C. (2020). Prosessuell interseksjonalitet: Gutter, posisjoner og prosesser. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 44(02), 118–131. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1781-2020-02-03>
- von Soest, T. & L. Wichstrøm (2014). Secular trends in depressive symptoms among Norwegian adolescents from 1992 to 2010. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 42(3), 403–415.
- West, P. & Sweeting, H. (2003). Fifteen, female and stressed: Changing patterns of psychological distress over time. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44(3), 399–411.
- Wikan, U. (2008). *Om ære*. Pax.
- Øia, T. & V. Vestel (2014). Generasjonskløfta som forsvant. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 14(1), 99–133.
- Aarset, M. F. (2017). Conditional belonging: Middle-class ethnic minorities in Norway. I S. K. N. Bendixsen, M. B. Bringslid & H. Vike (Red.), *Egalitarianism in Scandinavia. Historical and contemporary perspectives* (s. 291–313). Palgrave Macmillan.
- Aarset, M. F. (2015). *Hearts and roofs: Family, belonging and (un)settledness among descendants of immigrants in Norway* [Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo].